

مقدمه

۱- واژه اخلاق جمع خلق است که در لغت به معنای سرشت و سجیه آمده است اعم از سجایای نیکو و پسندیده یا سجایای زشت و ناپسند.

۲- در عموم کتابهای لغوی، این واژه با واژه (خَلَق) هم ریشه شمرده شده است.

۳- خَلَق زیبا به معنای بهره مندی از سرشت و سجیه ای زیبا و پسندیده و خَلَق زیبا به معنای داشتن آفرینش و ظاهری زیبا و اندامی موزون و هماهنگ است.

۴- رایج ترین معنای اصطلاحی اخلاق در میان اندیشمندان اسلامی عبارت است از:

صفات و ویژگی های پایدار در نفس که موجب می شوند کارهایی متناسب با آن صفات، به طور خودجوش و بدون نیاز به تفکر و تامل، از انسان صادر شود.

۵- ابو علی مسکویه در تعریف اخلاق می گوید:

اخلاق حالتی نفسانی است که بدون نیاز به تفکر و تامل، آدمی را به سمت انجام کار حرکت می دهد.

۶- جامع ترین تعریف علم اخلاق:

علمی است که با معرفی و شناساندن انواع خوبی ها و بدی ها، راه های کسب خوبی ها و رفع و دفع بدی ها را به ما می آموزد.

۷- علم اخلاق هم بُعد شناختی و معرفتی دارد و هم بعد عملی و رفتاری.

۸- علم اخلاق همانند فلسفه و علوم عقلی محض نیست که صرفاً "بعد عقلانی و نظری انسان را تقویت کند؛ بلکه هدف اصلی آن، آموزش شیوه رفتار است.

۹- انواع پژوهش های اخلاقی

اول. اخلاق توصیفی

به توصیف و معرفی اخلاقیات افراد، گروه ها و جوامع مختلف می پردازد.

در پژوهش های توصیفی صرفاً در پی توصیف و گزارش از اخلاقیات خاصی هستیم. این گونه پژوهش با روش تاریخی و نقلی صورت می گیرد و هدف از آن صرفاً آشنایی با نوع رفتار اخلاقی فرد یا جامعه ای خاص است و نه تحلیل عقلی و فلسفی اخلاقیات گزارش شده و یا توصیه و ترغیب افراد به عمل بر طبق آنها و یا اجتناب از آنها.

این مطالعات را معمولاً "جامعه‌شناسان، مردم‌شناسان و مورخان صورت می‌دهند.

دوم. اخلاق هنجاری

این بخش از مطالعات و پژوهش‌های اخلاقی که اخلاق دستوری نیز نامیده شده است به بررسی افعال اختیاری انسان و صفات حاصل شده از آنها، از حیث خوبی یا بدی و بایستگی یا نبایستگی، می‌پردازد. موضوع بحث در این‌گونه پژوهش، افعال اختیاری انسان و صفات درونی حاصل شده از افعال اختیاری است نه دیدگاه‌های افراد، گروه‌ها، اقوام و یا ادیانی خاص.

روش بحث در این نوع پژوهش، روش استدلالی و عقلی است و نه روش تجربی و تاریخی.

مهمترین نقش و کارکرد اخلاق هنجاری، ارائه نظریه و دیدگاهی معقول برای تبیین خوبی و بایستگی، یا بدی و نبایستگی یک عمل است.

در اخلاق هنجاری به دنبال پاسخ به این پرسش‌ها هستند که دلیل درستی کارهای درست چیست؟ معیار تمایز کار خوب و بد کدام است؟ و چرا باید متخلق به اخلاق فاضله شد و از اخلاق رذیله پرهیز کرد؟

سوم. فرا اخلاق

به بررسی تحلیلی و فلسفی درباره مفاهیم و احکام اخلاقی می‌پردازد.

موضوع این نوع پژوهش، مفاهیم و جملاتی است که در اخلاق هنجاری مورد بحث قرار می‌گیرند.

فیلسوفی که به این نوع بررسی می‌پردازد دغدغه درستی یا نادرستی و حقانیت یا بطلان گزاره‌های اخلاقی را ندارد.

در فرا اخلاق، مفاهیم و احکام اخلاقی از سه جهت عمده مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرند: از حیث معنا شناسی، از حیث معرفت شناسی و از حیث وجود شناسی. نخستین مورد مربوط به مفاهیم اخلاقی است و حیثیت دوم و سوم ناظر به احکام و جملات اخلاقی است.

۱۰ - اخلاق کاربردی

اخلاق کاربردی در حقیقت زیرمجموعه اخلاق هنجاری است. به تعبیر دیگر اخلاق کاربردی همان اخلاق هنجاری است البته در حوزه‌های خاصی از زندگی فردی و اجتماعی.

اخلاق کاربردی در حقیقت درصدد آن است که کاربرد و اعمال منظم و منطقی نظریه اخلاقی را در حوزه مسائل اخلاقی خاصی نشان دهد. مباحثی مانند اخلاق دانش‌اندوزی و علم‌اندوزی، اخلاق پژوهش،

اخلاق نقد، اخلاق گفتگو، اخلاق محیط زیست ، اخلاق سیاست، اخلاق جنسی، اخلاق معیشت را می توان از مباحث مربوط به اخلاق کاربردی به شمار آورد.

اخلاق کاربردی شامل اخلاق حرفه ای نیز می شود. منظور از اخلاق حرفه ای تعمل در باره ابعاد اخلاقی مسائل وموضوعاتی است که به مشاغل خاصی مربوط می شود مانند اخلاق پزشکی، اخلاق تجارت، اخلاق روزنامه نگاری وامثال آن .

یکی از دغدغه های مهم اخلاق کاربردی ، حل معضلات و تعارضات اخلاقی است . هرچند حل معضلات اخلاقی جایگاه مهمی در اخلاق کاربردی دارد .

اخلاق کاربردی یا کار بستنی ، عبارت است از کاربرد و تطبیق استدلال ها، اصول ، ارزش ها وایده آل های اخلاقی درباره رفتار های اخلاقی ، اعم از رفتار های فردی واجتماعی، با توجه ویژه به معضلات و تعارضات اخلاقی

هدف از این نوع پژوهش نیز ارزش گذاری و ارزیابی اخلاقی و در نتیجه پذیرش یا انکار آن خط مشی ها و رفتار هاست.

۱۱ - اهمیت وجایگاه علم اخلاق

علم اخلاق یکی از ضروری ترین علوم برای انسان است. این علم در حقیقت علم زندگی و آیین زیستن ، به معنای حقیقی کلمه است. علمی است که افزون بر بیان احکام ارزشی همه ابعاد فردی و اجتماعی زندگی آگاهانه و مختارانه ما ، راه های اتصاف به فضایل و بهره مندی از خوبی ها و دفع و رفع زشتی ها را نیز نشان می دهد .

علم اخلاق یکی از مهم ترین و سرنوشت سازترین دانش هاست .

امام کاظم (ع) می فرماید : لازم ترین دانش برای تو ، دانشی است که تو را به صلاح قلبت راهنمایی کند و فساد آن را برایت آشکار سازد.

یکی از مهم ترین رسالت های پیامبران پرورش اخلاقی مردمان و تزکیه و تهذیب جان های آنان بوده است.

پیامبر بزرگ اسلام هدف اصلی رسالت خود را به کمال رساندن خاق های کریم و منش های بزرگوارانه معرفی کرده است .

اخلاق نیک و زدودن زشتی ها و آراستگی به خوبی ها یکی از عوامل مهم بهره مندی از سعادت دنیوی و اخروی است.

امر به معروف و نهی از منکر نیز از واجبات فقهی و اخلاقی است.

یکی از رسالت های اخلاق کاربردی این است که به تحلیل و بررسی ریشه ای و بنیادین فضایل و رذایل اخلاقی و راه تشخیص تکالیف اخلاقی و شیوه تحقق آنها در قلمرو های خاصی بپردازد.

این شاخه از مطالعات اخلاقی بر آن است تا به جای ارائه هفرستس بلند از فضایل و رزایل اخلاقی ، با تقویت بعد عقلانی و استدلالی فراگیران ، شیوه استدلال اخلاقی در امور روزمره زندگی را به آنان بیاموزد

اخلاق کاربردی ، با ارائه معیار ها وملاک هایی مشخص برای رفتار های اخلاقی در قلمرو های مختلف زندگی فردی و اجتماعی ، به کاربردی کردن توصیه ها و ارزش های اخلاقی کمک می کند . وبه همین دلیل است که به آن اخلاق کاربردی می گویند.

۱۲ - تاریخچه اخلاق کاربردی

در زمینه اخلاق دانشجویی می توان به کتاب های ارزشمندی چون آداب المتعلمین نوشته خواجه نصیر الدین طوسی و منیه المرید فی آداب المفید و المستفید، نوشته شهید ثانی اشاره کرد.

در زمینه اخلاق معاشرت ، کتب هایی مانند آداب العشره ، نوشته محمد کاظم حائری را می توان نمونه آورد .

در حوزه اخلاق سیاست نیز کتاب های فراوانی نوشته شده است که از جمله آن می توان به آداب الملوک ، نوشته میرزا دفیع الدین نظام العلما و آداب سلطنت نوشته سید هبه الله حسین اشاره کرد .

در زمینه اخلاق و آداب سفر نیز کتاب هایی مانند آداب السفر ، نوشته یحیی بن سعید الحلی ، آداب السفر نوشته محمد طاهر قزوینی را می توان به عنوان نمونه بر شمرد.

درباره اخلاق مهمانی و ضیافت نیز کتاب های مستقلی مانند کتاب آداب الضیافه نوشته محسن فیض کاشانی نوشته شده است.

نکات مهم فصل اول

۱ - - نخستین آیه‌ای که بر پیامبر اکرم (ص) نازل شد ، بهترین دلیل بر جایگاه ویژه تعلیم و تعلم در اسلام است .

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ * خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ * اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ * الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ * عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ

۲- قرآن کریم به صراحت ، تعلیم را یکی از اهداف اساسی بر انگیختن پیامبر اکرم (ص) دانسته است.

۳- ضرورت فراگیری علم از دیدگاه اسلام ضرورتی مطلق است.

۴- حدیث (اطْلُبُوا الْعِلْمَ مِنَ الْمَهْدِ إِلَى اللَّحْدِ) محدودیت زمانی را برای تحصیل علم از میان بر می دارد.

۵- احادیثی مانند (حکمت ، گمشده مومن است پس از آن را فرابگیرد هر چند در دست منافق باشد) ، محدودیت ار حیث معلم را نفی می کند.

۶- پیامبر اکرم (ص) درباره برتری عالم بر عابد می فرماید: برتری علم بر عابد همچون برتری ماه شب چهارده بر سایر ستارگان است.

۷- پیامبر اکرم (ص) می فرماید : به درستی که برتری عالم بر عابد همچون برتری خورشید بر سایر سیارات است.

۸- پیامبر گرامی اسلام علم آموزی را از واجبات عمومی همه مسلمانان بر می شمارد و می فرماید : علم آموزی بر هر مسلمانی واجب است.

۹- امام باقر (ع) از پیامبر (ص) نقل می کند که فرمود: به درستی که یاددهنده و یادگیرنده دارای پاداشی یکسان اند؛ روز قیامت، همچون دو اسب مسابقه ، دوشادوش یکدیگر می آیند .

۱۰- فراگیری دانش مطلوبیت ذاتی ندارد.

۱۱- سوره انفال آیه ۲۹

إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا

بر اساس این آیه شریفه ، تقوا ، فراگیری و پذیرش حقایق را تسهیل می کند.

بر اساس این آیه در قرآن کریم تصریح شده است که ثمره پارسایی ، بهره مندی از فرقان و قدرت تشخیص حق از باطل است .

۱۲ - متون دینی، همه انسان ها حتی کافران و فاسقان را به دانش اندوزی و پیروی از دانش و پرهیز از پیروی گمان دعوت کرده و به تعقل و تدبیر فراخوانده اند.

۱۳ - قرآن خود در برابر حق گریزان ، عملاً به اقامه دلیل عقلی پرداخته است.

۱۴ - سیره عملی پیامبر اکرم(ص) و امامان معصوم (ص) به خوبی نشان می دهد که آن بزرگواران نیز مخالفان خود را به بحث عقلی دعوت کرده، در برابر آنان ، از براهین عقلی مدد جسته اند.

۱۵ - مراد از نشانیدن پارسایی در کنار خردورزی و دانش اندوزی ، به معنای آن است که با بازگرداندن روح و سرشت آدمی به حالت پاکی و صداقت نخستین و فطری اش ، فراگیری و پذیرش حقایق را برای او تسهیل نماید.

۱۶ - کسب دانش و توسعه دانستنی های انسان ، معلول کارکرد قوای درونی و بیرونی او است .

۱۷ - متون اسلامی در کنار دعوت به دانش اندوزی ، بر پارسایی و همزمان با تعلیم ، بر تزکیه و زدودن زنگار گناه و وسوسه شیطان از دل نیز تاکید می ورزند ، به سبب آن است که تفکر آدمی را از بند اسارت شیاطین درونی و بیرونی آزاد سازند.

حق گشاید هر دو دست عقل را

چون که تقوا بست دو دست هوا

۱۸ - تقوا سبب می شود فطرت انسان به پاکی و زلالی نخستین خود بازگردد.

۱۹ - موانع دست یابی به علم حقیقی

اول - پیروی از حدس و گمان

یکی از لغزشگاه های فهم و اندیشه درست آن است که انسان این عادت بد را به ساحت تفکر عقلانی و علمی نیز سرایت دهد و به جای پیروی از یقین ، به گمان و حدس بسنده کند.

عبارت (وچیزی را که بدان علم نداری دنبال مکن؛ زیرا گوش و چشم و قلب، همه مورد پرسش واقع خواهند شد) به پیروی از حدس و گمان اشاره دارد.

دوم - تقلید کورکورانه

ریشه تقلید در مسائل جزئی و فرعی ، و منشأ اصلی مدپرستی و مدگرایی ، خودباختگی فکری و تقلید در اندیشه و مسائل کلی است.

دان مقلد در فروعش ای فضول

چون مقلد بود عقل اندر اصول

یکی دیگر از موانع تحصیل علم واقعی و داشتن اندیشه درست ، سپردن مهار تفکر به دست دیگران است.

قایمست و جمله پر و بالشان

که به ظن تقلید و استدلالشان

آیه ی شریفه ی (رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلًا) پروردگارا! ما رؤسا و بزرگ تران خویش را اطاعت کردیم و ما را از راه به در کردند) به تقلید کورکورانه اشاره دارد.

سوم - شتابزدگی

انسان به صرف فراهم آمدن اطلاعاتی اندک درباره یک موضوع ، به نتیجه گیری می پردازد و چنان می پندارد که به همه جوانب مسئله احاطه کامل داشته و هیچ نکته ای در پس پرده ابهام باقی نمانده است. اینگونه اظهار نظر های شتابزده ، یکی دیگر از لغزشگاه های اخلاقی اندیشه است.

قرآن کریم در تفسیر شتابزدگی می فرماید:

و انسان (بر اثر شتابزدگی) بدی ها را طلب می کند آن گونه که نیکی ها را می طلبد؛ و انسان همیشه عجول بوده است.

امیر مومنان در این باره می فرماید:

از شتابزدگی بپرهیز، زیرا شتابزدگی در کارها موجب می شود که انسان به هدف نرسد و کارش ستوده نباشد.

چهارم - تمایلات نفسانی

دیدگان اندیشه زمانی می توانند به جمال حقیقت روشن شوند که گرد و غبار گرایش های نفسانی بر چهره آن ننشسته باشد و از اسارت و بردگی و هم و خیال رهیده باشد

هوا و هوس گرد برخاسته

حقیقت سرایی است آراسته

نبیند نظر گر چه بیناست مرد

نبینی که هر چه که بر خاست گرد

حب و بغض ها و جهت گیری های تعصب آمیز ، مسیر تعلیم و تفکر را منحرف کرده و انسان را از کشف حقیقت و درک درستی یا نادرستی امور باز می دارد .

صد حجاب از دل به سوی دیده شد

چون غرض آمد هنر پوشیده شد

عجب و خود بزرگ بینی نیز یکی دیگر از رزایل اخلاقی است که ثمره ای جز سستی و ضعف عقل و گمراهی علمی انسان را در پی ندارد.

۲۰ - از دیدگاه پیامبر (ص) گرامی اسلام بدترین مردمان در نزد خداوند در روز قیامت عالمی است که از عملش سودی نبرده است و کسی که برای جلب توجه مردم به سوی خود به دنبال تحصیل علم باشد ، بوی بهشت نخواهد چشید.

۲۱- آداب اخلاقی آموختن :

اول - انگیزه الهی (اخلاص)

پیامبر اکرم در حدیث بسیار مشهور و معتبری می فرماید :

(هر کس خود را چهل روز برای خدا خالص کند، چشمه های حکمت از قلب او بر زبانش جاری خواهد شد)

نخستین موضوعی که دانشجو باید به طور جد به آن توجه کند ، نیت و انگیزه تحصیل است.

بر اساس نظام اخلاقی اسلام ، نیت و انگیزه ، بیش از خود عمل اهمیت دارد و به همین دلیل است که پیامبر اکرم فرموده اند : (نیت مومن بهتر از عمل اوست)

ماهیت هر عملی با توجه به نیتی که فرد در انجام آن داشته است، مشخص می شود.

بر اساس نظام اخلاقی اسلام ، صرف (حُسن فعلی) ، یعنی خوب بودن کار برای ارزش گذاری اخلاقی آن کافی نیست؛ بلکه (حسن فاعلی) ، یعنی نیت خوب داشتن در انجام آن ، نیز باید به آن ضمیمه شود.

در فرموده پیامبر که می فرماید نیت مومن بهتر از عمل اوست به مسئله حسن فاعلی تاکید شده است.

امام صادق (ع) در آیه ی (قُلْ كُلْ يَعْمَلْ عَلَىٰ شَاكِلِهِ ؛ بگو همگان بر اساس شاکله خود رفتار می کنند ،شاکله را به (نیت) تعریف کرده اند.

نیت به حسن فاعلی اشاره دارد.

امام خمینی (ره) می فرماید : نیت ، صورت کامله عمل و فصل محصل او است ، و صحت و فساد و کمال و نقص اعمال به آن است.

کار اخلاقی و ارزشمند از دیدگاه اسلام کاری است که صرفاً برای رضایت خداوند انجام گرفته باشد.

تاثیر نیت روی کار و تاثیر کار در تکامل نفس انسان و رسیدن او به سعادت ابدی ، تاثیری تکوینی است، نه قراردادی به تعبیر دیگر ، نیت ، بیانگر یک رابطه حقیقی است و نه یک رابطه قراردادی .

عمل بدون نیت ، در حقیقت ، یک کالبد مرده است که با دل و روح انسان ارتباط نمی یابد.

منظور از این نیتی که شرط ارزش اخلاقی است ، داعی و انگیزه کار است.

در ارزش گذاری تحصیل علم و دانش اندوزی نیز، نقش عمده بر عهده نیت دانشجو است. علم اندوزی در صورتی ارزشمند است و ما را به سعادت و کمال نهایی نزدیک می کند که هدف اصلی از تحصیل آن ، قرب الهی باشد.

نشانه نیت الهی داشتن در تحصیل علم این است که به همان اندازه که علم و دانش انسان افزایش می یابد ، ذلت درونی او در برابر خودش و تواضعش در برابر مردم و خوف و خشیتش در برابر خدای متعال و درکش نسبت به دین و حقایق الهی افزایش می یابد.

پیامبر اکرم (ص) در این باره می فرماید:

کسی که برای رضای الهی در پی دانش باشد ، هر بابی از دانش که برای او گشوده می شود ذلت و خود کم بینی اش در برابر خودش، تواضعش در برابر مردم ، ترسش در برابر خداوند و تلاشش در امور دینی افزایش می یابد.

دوم – انتخاب استاد شایسته

امام باقر (ع) در پاسخ به این پرسش که منظور از طعام در این آیه که می فرماید : (فلینظر الانسان الی طعامه) چیست ، فرمود : منظور علم است.

آیه شریفه (فلینظر الانسان الی طعامه ؛ همانا انسان باید به غذای خویش بنگرد) ، به انتخاب استاد شایسته اشاره دارد.

پیامبر اکرم (ص) در حدیثی معلم و استاد شایسته را کسی می داند که شاگردان خود را :

اول . از تکبر به تواضع دعوت می کند ؛

دوم . از حيله گری و چاپلوسی به خلوص و خیرخواهی فرا می خواند؛

سوم . از جهل به علم می کشاند.

استاد شایسته کسی است که با رفتار خود دانشجو را به کسب فضایل ترغیب و از آلودگی به رزایل اخلاقی دور کند. استادی است که دیدن او انسان را به یاد خدا اندازد و سخن گفتنش بر علم دانشجو بیفزاید.

سوم – رعایت اولویت ها

شهید اول درباره رعایت اولویت ها فرموده اند : « گذراندن عمر در کارهای مباح و پرداختن به امور غیر ضروری ، هر چند به میزان اندک ، حاصلی جز زیان ندارد »

استاد عام به کسی گفته می شود که ماموریت خاصی از سوی خداوند برای هدایت دیگران بر عهده ندارد. مهم ترین وظیفه دانشجویان تحصیل دانش های سودمند برای جامعه است.

حضرت علی (ع) در عبارت (سل عما لا بد لک من علمه و لا تعذر فی جهله) به رعایت اولویت ها اشاره می کند .

چهارم - خوب گوش دادن

آدمی فربه شود از راه گوش جانور فربه شود از حلق و نوش

یکی از آدابى که رعایت آن برای هر کسی لازم است ، هنر خوب گوش دادن به سخنان استاد است . شنونده خوب کسی است که :

اول . در سخنان گوینده خوب دقت کند و به تعبیر دیگر ، برای (ادراک) آمادگی کامل را داشته باشد .
دوم. بردبار و شکیبیا بوده و احساس خستگی نکند؛

سوم . بتواند میان نکات اصلی گفتار گوینده و شاخ و برگ های آن تفکیک نماید، مثلا مناقشه در مثال نکند و به لبّ سخن توجه کند.

پنجم - پرسش و پرسشگری

پرسش و پرسشگری اگر برای کشف حقیقت و فهم واقعیت باشد ، نه تنها از فضایل اخلاقی است ، که در پاره ای اوقات از نظر شرعی و فقهی نیز واجب است.

پیامبر اعظم (ص) پرسش را به عنوان کلید خزاین و گنجینه های دانش معرفی کرده و نه تنها افراد را به پرسشگری تشویق می کند ، بلکه می فرماید پرسشگر اجر و پاداش اخروی نیز دارد : (دانش گنج است و کلید آن پرسش است)

به درستی که چهار دسته مآجورند: پرسشگر ، گوینده ، شنونده و دوستدار آنها .

امام صادق (ع) پرهیز از پرسش را موجب هلاکت قوم می داند : « (إنما یهلك الناس لانهم لا یسالون)

امام صادق (ع) می فرماید : « کسی که [بنا داشته باشد به هر نحو ممکن] همه سوالاتی را که از او می شود، پاسخ دهد ، دیوانه است.

در روایات آمده است اگر کسی نادانسته پرسش های دینی مردم را پاسخ دهد و از روی جهل فتوا صادر کند مورد لعن و نفرین همهم فرشتگان خداوند است .

یکی از عوامل اختلاف و تفرقه، پرگویی جاهلان است.

ششم - ضبط و نگارش مطالب

پیامبر اکرم (ص) در پاسخ این پرسش که زنجیر کردن علم چگونه است می فرمودند نگارش و ضبط آن .
امام صادق (ع) نیز در این باره فرموده اند: کتاب های خود را نگهداری کنید؛ چرا که در آینده به آنها
نیاز خواهید داشت.

هفتم - تواضع در برابر استاد

احترام به عالمان نشانه بهره مندی از عقل و حرمت عالمان همانند و همسنگ حرمت شهیدان و صدیقان
معرفی شده است .

در برخی از روایات اکرام عالمان به منزله اکرام و احترام به خداوند تلقی شده است .

یکی از اهداف تواضع در برابر استاد و احترام به دانشمندان این است که این کار موجب رشد و
پیشرفت علم و در نتیجه پیشرفت جامعه اسلامی خواهد شد .

یکی از عللی که اسلام عزیز برای معلم و استاد این همه احترام و مقام و ارزش قائل شده است ،
اهمیت و ارزش بندی خود علم است .

۲۲ - خود شناسی

هر دانشی که در خدمت اسلام و مسلمانان باشد علوم دینی به شمار آمده و اسلام در فراگیری آنان
تاکید کرده است .

آموختن برخب از دانش ها از واجبات عینی بوده و بر هر مسلمانی لازم است پیش از هر دانش دیگری
به آموختن آنها بپردازد . یکی از آن دانش ها خود شناسی است.

خود شناسی مقدم بر همه دانش ها و معرفت های دیگر است .

در اینجا به برخی از روایات خود شناسی اشاره می کنیم :

هیچ دانشی چون خود شناسی نیست

برترین دانش ها خود شناسی است

غایت دانش خود شناسی است

خود شناسی سود مندترین دانش هاست .